

ANUL IX.

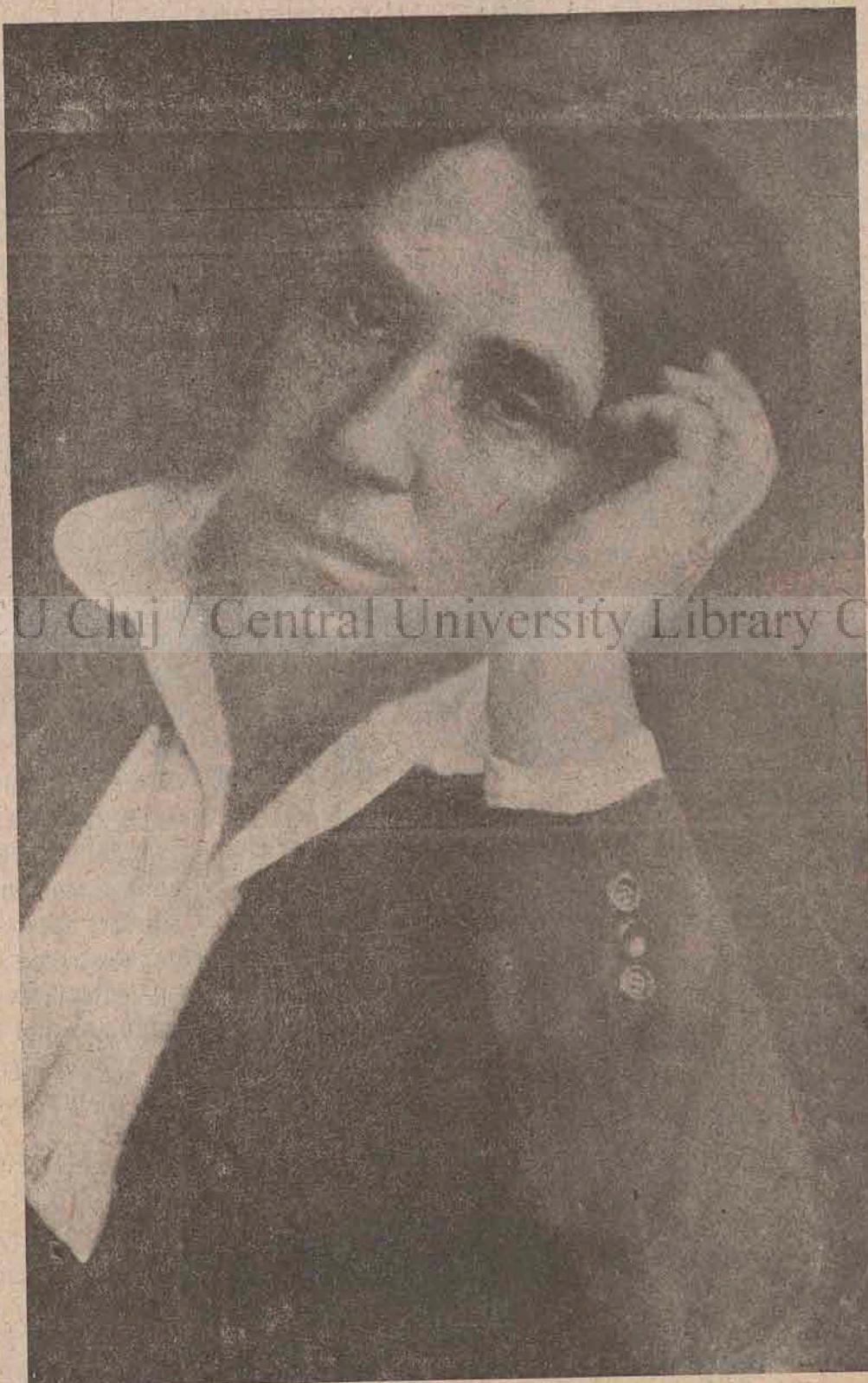
30 APRIL 1925

J. MAI. 15. NO. 8.

Imprimat legal.

COSINZEANA

DIRECTOR: SEBASTIAN BJORNEMISA
PRIM COLABORATOR: ALEXANDRU HODOŞ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Număr închinat iubitului nostru ZAHARIE BÂRSAN, întemeietorul teatrului românesc din Ardeal și Banat, cu colaborarea domnilor: Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Gheorghe Stoica, Vasile Osvadă, Dr. Ion Lupăș, Z. Sandu, Alexandru Hodoș și Sebastian Bornemisa

ZAHARIE BÂRSAN

de SEBASTIAN BORNEMISA

In oglinda fermecată a preocupațiilor noastre artistice din cei din urmă 25 de ani, Zaharie Bârsan se reliefază ca o icoană vrăjită, care a cucerit prin personalitatea sa distinsă pe toți trecătorii. Încercăm să-l desprindem din cadrul acesta de lumină și de seninătate dulce și condeial nostru slab cu greu găsește cuvinte de analiză și de apreciere a rolului mare, pe care el l'a avut în viața noastră dornică de lumină.

* * *

Interpret de eea mai selectă specie a frământărilor omenesti, sufletul său a risipit ani dearândul prin colțurile Ardealului entuziasmul, dragostea și cultul pentru plăpânda noastră artă dramatică, al căreia întemeietor pe aceste plăuri se poate, pe drept cuvânt spune, că el este.

Sufletele încătușate de mii de obstacole ale Românilor din Ardeal și Banat, odată cu ivirea lui Zaharie Bârsan găsiau prilejuri rare de discordare și se deslănțiau cu o putere elementară, trecând vîfroase peste hotarele meschine ale unei stăpâniri care le înăbușa. Ele sorbiau cu toată vigoarea aerul sănătos și dățător de viață al culturii și ideii mari naționale, pe care artistul îl aducea an de an, cu o regularitate uimitoare.

Zaharie Bârsan, n'a fost numai un artist, n'a fost numai un *mare artist*, ci a fost solul vremilor viitoare și mai presus de aceasta, a fost însă ideea de libertate și de unitate culturală, în spuza căreia s'a copt cu atâtă prudență și energie însăși ideea noastră de unitate politică.

Convenirile sociale, de după reprezentațile lui, la care se înșiruia toată societatea românească fără deosebire de clasă și de rang, sunt izvoare neprețuite de lumină, sunt tumultuoase focare, din care fășnea irezistibilă *ideea*, care ne încălzea pe toți, ne înălța și ne da puteri și energie nouă de luptă.

Cine nu l-a avut drag și cine nu a simțit înfiltrându-i-se în sânge revolta, când o vitregă stăpânire l-a exilat în 1913 de pe meleagurile noastre? Personalitatea lui în acele clipe flutura ca un simbol deasupra îndureratului Ardeal și României s'ar fi luat la luptă și cu lăudul, ca să-l apere pe Zaharie!

Și au venit apoi vremurile grele de urgie. Cei mai buni fi ai acestui pământ și au dus răzbunarea pe câmpurile sămăname cu șrapnele, iar alții și-au dus neindupăcați revolta dincolo de creasta căruntă a bâtrânilor munți, care de pe atunci încă nu mai însemnau pentru noi

un hotar, — și de Zaharie Bârsan am uitat în bezna întunericului, aproape cu toții. Doar noi, mănușchiul acela șe pribegi prin furnicarul Bucureștiului îl mai întâlneam și sufletul nostru s'a înălțuit de personalitatea lui, cu toată puterea, cu încăpățânare. Sucesul său uriaș, în „Trandafirii Roșii” pe scena Teatrului din București, a fost pentru sufletul nostru un nou prilej și de avânt și de visuri.

Și ele s-au realizat. Acu-săseani Zaharie Bârsan a descins biruințor în mijlocul Transilvaniei și ajutat de vîfroase și nobile talente, care au venit *aici* mănată de un înalt patriotism, ne-a dat întâiul teatru românesc stabil, care astăzi este cea mai formidabilă cetățuie dincoace de munci a Românișmului biruințor.

In fața acestei opere, personalitatea artistică a lui Zaharie Bârsan, dublată de-un puternic talent de scriitor liric și dramatic, apare ca oforță profund creatoare, care nu mai poate suferi nicio eclipsă.

* * *

Douăzeci și cinci de ani de muncă, de visuri și de realizări artistice, nu-i dat ecărui om să le săvârșească. Zaharie Bârsan le-a săvârșit și în fața lui, steagul pe care l reprezentăm noi, publiciștii din Ardeal și Banat, se închină cu tot entuziasmul și cu toată venerația.

DIN TURNEUL LUI Z. BÂRSAN

O REPREZENTAȚIE CU URMĂRI DEZASTRUOASE PENTRU... ARTĂ

de I. AGÂRBICEANU

Zaharia Bârsan jucase la Abrud, cu prilejul unuia din turneele sale prin Ardeal. Asistența insuflețită, între care mulți intelectuali ai satelor din jur, s'a așezat la tradiționala „masă comună”, dela care nu putea să lipsească toastele și cântările. În vremile cu moravuri patriarhale din naivitate de războiu, puțini erau intelectualii noștri obicinuiți să cîneze pela unsprezece seara. Si cu prilejul festivalurilor cînău oamenii acasă, de cu bună vreme, dacă erau din oraș, iar cei din provincie la găzdale unde trăgeau, la mînci ospătării cari aveau curți largi cu adăpost pentru cai și căruțe.

Așa că „masă comună” după festival, se aranja mai mult de drăguț petrecerii împreună, a cântărilor naționale, și a toastelor inevitabile, ori ce calitate ar fi avut vinul.

Conversația era foarte animată. Jocul tinerilor artiști lăsase o puternică impresie în suflete și nu se mai terminau comentariile elogioase. În satisfacția care lumina din toate fețele, se reflecta și o duioasă mândrie națională. Cred că aceasta din urmă însemna îndeosebi sufletele, și era izvorul bucuriei generale, ca și a dorinței de petrecere, care se accentua cu cât se deșertau păharele.

Într-un colț la o masă, câțiva in-

tellectuali se aprinseseră într-o discuție care avea tot un scop... artistic și național: să-l hotărască pe Z. Bârsan să vină pentru o reprezentare și într'un sat frumos din vecinătate. Unii erau de părere că nu se cade reprezentăție.

La sfîrșit biruiră cei din urmă cu înțelegerea făcută gata: grupul prim cum intra întrig într-o căruță, să se repeadă pe ziua reprezentăției în satul cel care asigura reușita reprezentăție.

Dar socoteala se făcuse fără crășmar. Ascultam și nu credeam să-l poată îndupla pe Bârsan să-și pierdă o zi ori două din turneu. Timpu-i era măsurat. Plecai în același sat înainte de-a ști dacă vom avea o reprezentăție.

Si am avut, în crângul cel mai puternic din celeșapte ale comunei, Țăranii au rămas încântați. Dar asupra producțiilor artistice băstinașe reprezentăția a avut urmări grele.

Cu prilejul serbătorilor mari, ca în atâtea alte sate ardeleniști în ultimul deceniu înainte de unire, organizam și noi producții teatrale. La vîro două făcui pe suflerul, la a treia am ajuns autorul piesei ce se juca: trebuia una pentru câte persoane aveam, și nu găsirăm piesă potrivită. Si, între diletanții noștri erau două domnișoare care jucau destul de bine.

După reprezentăția dată de trupa lui Z. Bârsan domnișoarele nu mai putură fi convinse să joace. Si, reprezentățiile ce s-au mai dat, au fost susținute de diletanți și diletante de mâna a doua...

Dna Olimpia și Dl Zaharie Bârsan în turneu prin Ardeal.

să-i facă o astfel de propunere: teatrul lui nu e pentru sate, e pentru pătura cultă. Țăranii nu ar înțelege un joc așa de subțire. Alții, din potrivă, argumentau că una din comediiile repertoriului săr potrivi foarte bine și la sate, că țăranii, — mai atât țăranii desghețați din satul acela, ar ști aprecia jocul artiștilor.

Impărtirea în două tabere avea un singur motiv: fie care din cele două grupuri de intelectuali ar fi voit să-l aibă pe Z. Bârsan oaspe pe-o zi două, în satul lor. Să inciripeze așa o petrecere românească, în toată libertatea, la o margine de crâng. Cei cari erau împotriva reprezentăției la sate, erau dintr-o comună mai slăbută, unde într'adevăr n-ar fi reușit o reprezentăție a trupei lui Z. Bârsan. Ceilalți, din satul cel mare și cu țăranii desghețați.

ale înscenării. Căci toată afacerea am pus-o la cale eu, în înțelegere cu Doamna Bârsan, care a scris biletul dulce cu pricina.

Dar s'a răsbunat și Radu odată cu vîrf și îndesat. Era la Abrud. Sala archiplină aștepta de o jumătate de oră începerea spectacolului. Se juca „Năpasta“ lui Carageale.

Zaharia nervos, se trudea să încalce opincile cu cioc și curele lungi ale moților. Juca pe „Ion“. Intr-un rând, când i-s'au încurcat curale, le-a trântit cu opincă cu tot, blâstămând :

„Fire-ai de râs potloagelor, și cu cine v'o mai cântă vreodată în versuri!“

Necazul îl era cu atât mai mare, cu cât îl sosiau vești rele despre noi. Despre mine și despre Radu. Căci toate ștaftele trimise în urma noastră nu reușiau, să ne descopte.

Eram ascunsă bine într'o căriciumă din Abrudsat la nește evreice tinere și cum e cerașa de frumoase.

— Hai Rădule, că-i opt, — spuneam eu cu îngrijorare.

— „Să aștepte“ — striga Radu cu satisfacție. — „ră și eu am așteptat la podul dela Izenban“...

Ce-a fost pe scenă, e greu de descris. Radu a jucat un Dragomir, cum nu cred că și l'a contemplat bogata fantazie a măestrelui. Când în ceartă cu „Ana“ (Dna Bârsan) a trântit oală pe masă, de s'a spart în bucăți, sala a îsbucnit în ropote de aplause.

Eu nu ștu cum am intrat și cum am eșit de pe scenă. Rezultatul a fost însă atât de uimitor, încât la sfârșit i-s'au făcut directorul ovații.

— „Bravo, domnule Bârsan“ — îi declarau măgulitor intelectualii din Abrud și jur — „bine v'ati purtat. Așa ceva nici la Peșta nu se vede“.

Pe drum spre Zlatna ni s'a rupt roata dela căruță, aşa că am avut vreme să limp zîm chestiunea cu directorul :

„Bine mă“, — ne observă dânsul, — „se poate să vă tăbăciți voi în halul ăla? Si pe urmă, se văscundeți sub pământ. N'aveam de unde vă lua. Am trecut printre criză de nervi groaznică. Noroc cu publicul ăla răbduriu. La București ar fi rupt mesele și scaunele de nerăbdare“.

„De, măestre“ — îngâna Radu flegmatic — „eu la pod nu mi-am istovit nervii în așteptare și tot

nu m'a mai luat nici un drac. Să aștepte și publicul, dacă vrea să vadă teatru.“

— Curat teatru, — am încheiat eu și de atunci scenă pe mine nu m'a mai văzut. Am avut oricare de ea. Pe Bârsan însă l'am urmărit cu gândul pretutindenea și am admirat an de an succesele sale atât pe scenă cât și în literatură. Si mi-am zis de multeori, comparându-l cu alții:

„lată un om, despre care s'a vorbit prea puțin bine în raport cu opera lui admirabilă, dacă nu grandioasă. Prin satele și orașele Ardealului el a împrăștiat numai lumină curată, numai suflare românească. E dator deci acest Ardeal, că atunci, când o închide ochii — să-i dorim cât înai târziu — să-i rezerve lui Zaharia al nostru un loc de frunte în Pantheonul fiilor glorioși ai neamului.“

A D U L M E C Ă R I

de Z. SANDU

Gândul hîsinar, dormic de lumina de farmec a visului și de căldura amintirilor dragi, cutezător își taie vad prin valurile neastâmpărate ale vieții, veșnic în curgere, spre împărăția trecutului luminat de zâmbețul copilăriei.

Și pe prispa minței răsare atât de simpatice, fîgora tinără, fragedă, îndrăzneț pornită spre tărâmurile idealelor, a prietenului Zaharie... Vine spre noi: Chendi, Anghel și credinciosul lor famulus, cari tăcuți cautăm în departări necuprinse, prin valurile viorii ale fumului dela „Kübler“ să întrezărim undeva conțururile de înfăptuire a viitorului visat.

Are fîori pe brațul stâng, flori roșii, mai roșii decât sâangele. Azi e chitit de minune. Haină neagră nouă nouă, cravată albă, burbirit ou și pudrat proaspăt.

Ne zâmbește de departe, scăldat în lumina unei fericiri nebănuite, în vreme ce noi nu știm ce să credem de această ipostasă în care ni se înfățează asemenea unui prinț din tările asfințitului.

Ne dumirește el însă, grăindu-ne bland — sfios cu o caldă duioșie în glas:

„Vă miră!, nu-i aşa, de apariția mea în solemnitatea hainelor negre și de florile însângerate? Pe semne ați uitat că azi la orele 5 mă logodesc! Da, sunt fericit, fericit că mă văd gătit ca oamenii de seamă și pus în drum spre frumusețea vieții mele...“

O și cât de desnădăjduit eram înainte cu vre-o câteva clipe. Numi soseau banii ce-i ceream cu împrumut dela un prieten mai puțin lacom și mai mult bogat și nici hainele de ginerică dela croitor. Mă temeam de moarte că nu voi putea duce dragii mei trandafirii roșii, ei atât de scumpi.

Da, acum totul e bine! Veni și voi, să-mi înflorii clipele de fericire. Ce stai Ilarie? Vînă fără vorba ta ascuțită că raza soarelui în amiază, sărbătoarea mea va fi asemenea nunții lipsite de chiotul bucuriei tineresti...! „Dumnezău să-ți înfăptuiască toate dorurile de fericire, dragă prietene“, grăi Chendi cu o negră durere în glas. Știi relațile mele încordate cu Iosif! Știi căt țin eu la dânsul, deși nă crede cel mai temut dușman. El vine cu siguranță, și văzându-mă la serbarea fericirii tale, s'ar turbura în suflet otrăvindu-și clipa de bucurie senină.

Du-te să nu întârzi și să spui în șoaptă miresei că vă doresc toate fericirile vieții...“

Și Zaharie chemat de proprietarea clipei, a plecat nemângăiat.

Dar mai îndurerat a rămas bietul Chendi pe prispa cafenelei, oftând din baierile inimii cu ochii înorurați de lacrămi:

„Stefane, dacă ai ști cât de mult și sincer te iubesc. Sunt în stare să-ți aduc orice jerfă!...“

ale înscenării. Căci toată afacerea am pus-o la cale eu, în înțelegere cu Doamna Bârsan, care a scris biletul dulce cu pricina.

*

Dar s'a răsbunat și Radu odată cu vîrf și îndesat. Era la Abrud. Sala archiplină aștepta de o jumătate de oră începerea spectacolului. Se juca „Năpasta” lui Carageale.

Zaharia nervos, se trudea să încalce opincile cu cioc și curele lurgi ale moților. Juca pe „Ion”. Într-un rând, când i-s'au încurcat curele, le-a trântit cu opincă cu tot, blâstămând :

„Fire-ăți de râs potloagelor, și cu cine v'o mai cântă vreodată în versuri !”

Necazul îi era cu atât mai mare, cu cât îi sosiau vești rele despre noi. Despre mine și despre Radu. Căci toate ștaftele trimise în urma noastră nu reușiau, să ne descopte.

Eram ascunși bine într'o căriciumă din Abrudsat la nește evreice tinere și cum e cerașa de frumoase.

— Hai Radule, că-i opt, — spuneam eu cu îngrijorare.

— „Să aștepte” — striga Radu cu satisfacție, „ă și eu am așteptat la podul dela Izenban”...

Ce-a fost pe scenă, e greu de descris. Radu a jucat un Dragomir, cum nu cred că și l'a contemplat bogata fantazie a măestrului. Când în ceartă cu „Ana” (Dna Bârsan) a trântit oală pe masă, de s'a spart în bucăți, sala a isbucnit în ropote de aplause.

Eu nu știu cum am intrat și cum am eșit de pe scenă. Rezultatul a fost însă atât de ulmitor, încât la sfârșit i-s'au făcut directorului ovății.

— „Bravo, domnule Bârsan” — îi declarau măgulitor intelectualii din Abrud și jur — „bine v'ăți purtat. Așa ceva nici la Peșta nu se vede”.

Pe drum spre Zlatna ni s'a rupt roata dela căruță, aşa că am avut vreme să limp zim chestiunea cu directorul :

„Bine mă”, — ne observă dânsul, — „se poate să vă tăbăciți voi în halul ăla? Si pe urmă, se văscundeți sub pământ. N'aveam de unde vă lăua. Am trecut printr'o criză de nervi groaznică. Noroc cu publicul ăla răbduriu. La București ar fi rupt mesele și scaunele de nerăbdare”.

„De, măestre” — îngână Radu flegmatic — „eu la pod nu mi-am istovit nervii în așteptare și tot

nu m'a mai luat nici un drac. Să aștepte și publicul, dacă vrea să vadă teatrul.”

— Curat teatrul, — am încheiat eu și de atunci scenă pe mine nu m'a mai văzut. Am avut oreare de ea. Pe Bârsan însă l'am urmărit cu gândul pretutindenea și am admirat an de an succesele sale atât pe scenă cât și în literatură. Si mi-am zis de multeori, comparându-l cu alții:

„lată un om, despre care s'a vorbit prea puțin bine în raport cu opera lui admirabilă, dacă nu grandioasă. Prin satele și orașele Ardealului el a împrăștiat numai lumină curată, numai suflare românească. E dator deci acest Ardeal, că atunci, când o închide ochii — să-i dorim cât mai târziu — să-i rezerve lui Zaharia al nostru un loc de frunte în Pantheonul fililor glorioși ai neamului.

A D U L M E C Ă R I

de Z. SANDU

Gândul huiar, dormic de lumina de farnec a visului și de căldura amintirilor dragi, cutezător își taie vad prin valurile neastămpărate ale vieții, veșnic în curgere, spre împărăția trecutului luminat de zâmbetul copilăriei.

Și pe prispa minței răsare atât de simpatic, f gura tinără, fragedă, îndrăzneț, pornită spre tărâmurile idealului, a prietenului Zaharie... Vine spre noi: Chendi, Anghel și credinciosul lor famulus, cari tăcuți căutăm în departări necuprinse, prin valurile viorii ale fumului dela „Kübler” să întrezărim undeva conțururile de infăptuire a viitorului visat.

Are f ori pe brațul stâng, flori roșii, mai roșii decât sâangele. Azi e chitit de minune. Haină neagră nouă nouă, cravată albă, borbicit ou și pudrat proaspăt.

Ne zâmbește de departe, scăldat în lumina unei fericiri nebănuite, în vreme ce noi nu știm ce să credem de această ipostasă în care ni se infățișează asemenea unuiniș din țările asfințitului.

Ne dumirește el însă, grăindu-ne bland — sfios cu o caldă duioșie în glas :

„Vă miră!, nu-i aşa, de apariția mea în solemnitatea hainelor negre și de florile însângerate? Pe semne ați uitat că azi la orele 5 mă logodesc! Da, sunt fericit, fericit că mă văd gătit ca oamenii de seamă și pus în drum spre frumusețea vieții mele...

O și cât de desnădăjduit eram înainte cu vre-o câteva clipe. Nu-mi soseau banii ce-i ceream cu împrumut dela un prieten mai puțin lacom și mai mult bogat și nici hainele de ginerică dela croitor. Mă temeam de moarte că nu voi putea duce dragii mei trandafirii roșii, ei atâtă de scumpi.

Da, acum totul e bine! Veniți și voi, să înflorîți clipele de fericire. Ce stați Ilarie? Vină fără vorba ta ascuțită ca raza soarelui în amiază, sărbătoarea mea va fi asemenea nunții lipsite de chiotul bucuriei tinerești...! „Dumnezău să-ți înfăptuască toate dorurile de fericire, dragă prietene“, grăi Chendi cu o negrăită durere în glas. Știi relațile mele încordate cu Iosif! Știi căt țin eu la dânsul, deși nă crede cel mai temut dușman. El vine cu siguranță, și văzându-mă la serbarea fericirii tale, s'ar turbura în suflet otrăvindu-și clipa de bucurie senină.

Du-te să nu întârzi și să spui în șoaptă miresei că vă doresc toate fericirile vieții...

Și Zaharie chemat de apropierea clipei, a plecat nemângăiat.

Dar mai îndurerat a rămas bietul Chendi pe prispa cafenelei, oftând din baierile inimii cu ochii înrobiți de lacrămi:

„Ștefane, dacă ai ști cât de mult și sincer te iubesc. Sunt în stare să-ți aduc orice jerșă!...“

DUPĂ UN SFERT DE VEAC

— Z. BÂRSAN —

de AL. CIURA

In revistele noastre vechi află indicații asupra începiturilor nebuloase a mișcării teatrale din Ardeal.

N'am ajuns să assist la reprezentațiile pornite din Blaj, cu câțiva seminariști amatori.

Cea dintâi reprezentare tea-

tului, că se va ridica odată de acolo și va lăua trup sălăș-luindu-se între noi.

* * *

Zaharie Bârsanu, are subt acest raport teatral, meritul unui precursor.

Reprezentațiile noastre provinciale, cu amatori cari întotdeauna se dovedeau „adevărați artiști”, (a se ceta volumele uitate ale lui Virgil Onișiu) nu mai satisfăceau așteptările publicului. O dorință după o atmosferă mai avansată, se accentua tot mai mult. Lumea dela noi citea mai intens; văzuse chiar reprezentații la teatrul național din București, și în alte centre, și nu se mai îndestula cu piese dulcege și slabe, jucate de oameni lipsiți de orice orientare artistică.

Acesta era terenul indicat pentru activitatea atât de mănoasă a lui Z. Bârsan.

„Luceafărul” depășise deja frontieră literară dela vama Predeal; Z. Bârsan, cu toată censura draconică ungurească, reușea să dea reprezentații în fiecare an prin principalele centre românești din Ardeal, turnee artistice, cari stârneau un entuziasm indescriptibil.

Pe cărarea deschisă de el, au venit și alte trupe de seamă, ca trupa Antonescu, iar la sărbătorile din Blaj și din Sighetu, am avut deliciul să ascult și toate somitățile dramatice de dincolo de Munți.

* * *

Acesta e marele merit al sărbătoritului, ridicându-l, în

clipa cea sfântă și mare, în fruntea Teatrului Național din Cluj.

Lumea românească îl sărbătoreste, din prilejul unui sfert de veac pentru munca dramatică ce a săvârșit-o, și ale cărei roade se evidențiază tot mai mult.

* * *

Ce să-i dorim noi, tovarășii lui de idei, în aceasta zi de sărbătoare culturală?

Zile îndelungate, bine înțeles, și o cât mai rodnică manifestare pe terenul *literaturei* dramatice.

Autorul „Trandafirilor roșii”, mai are încă îndatoriri, subînțele să le îndeplinească, și nu ne îndoim că va răspunde chemării ce i-se adresează prin aceste rânduri.

MACBETH

trală am văzut-o cu trupa Petculescu, din vechiul regat. Să fi tot fi avut 6—7 ani pe atunci, dar nu voiu uita niciodată emoția ce m'a cuprins, într'o piesă națională de ocazie, în care Românii ieșau biruitorii asupra Turcilor, la Plevna. Toată lumea s'a ridicat, și aplauda într'un delirant entuziasm. Aplauzele — am înțeles, mai târziu — nu erau adresate numai actorilor, ci unei *idei*, care pe atunci dormita în leagăn, și nimeni nu gândeau, decât într'un tăinuit ungher al sufletelor.

HAMLET

UN BIRUITOR

de ALEXANDRU HODOȘ

Mulți își vor depăna amintirile lor cu prilejul jubileului dui Zaharia Bârsan, scormonind de subt cenușă vremei jarul încă fierbinte al atâtitor bucurii tinerestă. Oricare dintre intelectualii mai de seamă ai Ardealului, ajunsă acum în amiază plină de soare a vieții lor, va avea căte ceva de povestit despre bogată risipă sufletească rămasă în urma călătorului de altădată, a cărui rodnică pribezire a semnat atâtia anii de-înăndul, de-alungul târgurilor ardelene, boabe pline de emoție adevărată. Purtându-și fără astămpăr, din loc în loc, neputolita-i pasiune pentru scenă, d. Zaharia Bârsan a încrestară pretutindeni în trecerea lui, pe răbciul inimelor românești, aducerea aminte a unor seri neuitate.

Cel puțin tot atâtia vor scoate la iveală, apoi, în cuvinte potrivite, strălucitele daruri artistice ale sărbătoritului de astăzi. Actor și autor dramatic, poet și director de teatru, talentul generos al dui Zaharia Bârsan a îmbrăcat forme multiple, cucerind de timpuriu un loc sigur în desfășurarea vieții noastre culturale din ultimele două decenii. Vom lăuda prin urmare cu toții încă odată, lirismul căld al poetului, inspirația generașă a autorului dramatic, nobeleța de gest și atitudini a actorului, pricoperea rabdătoare a directorului de teatru.

Elogii îndreptățite se vor întâni de pretutindeni, și niciunul dintre meritele dui Zaharia Bârsan nu va fi dat uitării. Despre aceasta nu ne îndoim nicio clipă. Totuș, așezând alături de atâtea dovezi de recunoaștere omagiu nostru sărbătoresc, am vrea să stăruim și asupra unui alt adevăr, pe care puțini îl vor lua, poate, în seamă. Se va spune despre d. Zaharia Bârsan, că este intemeietorul teatrului român din Ardeal. Cea mai mare parte dintre noi se vor gândi, fără îndoială, la ziua în care autorul „Trandafirilor Roșii” a descins pe peronul gării din Cluj, într-o seară de iarnă, cu decretul Consiliului dirigent în băzunar, pentru a deschide cea dintâi stagione a Teatrului Național din capitala Ardealului. Alții își vor aminti de cine știe ce reprezentăție festivă, organizată cum

s-ar zice „subt auspiciile” Asociației dela Sibiu, lăcrimând cu patriotică înduioșare la amintirea acelor frățești reunii naționale.

Nu vor avea dreptate nici unii nici alții. D. Zaharia Bârsan este intemeietorul teatrului românesc din Ardeal, pentrucă a isbutit să realizeze ceeace nici anchi lozatul nostru „Fond de teatru”, îmbrobodit în procese verbale inutile, nici vizitele actorilor din Regat, împiedicate sistematic de a trece Munții, n'ar fi fost în stare să facă. A ucis dilettantismul! Cu o stăruință eroică, înfruntând cu voioșie lungile călătorii istovitoare și isbind cu îndărătnicie în stâncă de ghafă a ne-păsărei, d. Zaharia Bârsan a învins. Dela un drum la ceialalt, pornind de dousprăzece ori în decurs de câțiva ani pe aceleașă căi cunoscute, a strâns în jurul său tot mai multă simpatie, tot mai multă înțelegere, restabilind prestigiul talentului și purtând cu sine o imagine vie a celui mai nobil meșteșug actoricesc.

Indeplinind această fecundă și purificătoare misiune, d. Zaharia Bârsan a luat asupra sa și o prețioasă operă de nivelare culturală, de înviorare a energiilor noastre spirituale, abătând asupra unui ochi de mare moartă un val binefăcător de forță creative. Nu e numai o potrivire întâmplătoare, faptul că turneele sale în Ardeal au coincidat cu o epocă de reală înflorire a scenei românești din România liberă. Era încă un sol încărcat de daruri al Bucureștilor de odinioară, de unde tot mai puteau să străbată prin vama dela Predeal, gândurile frumoase, vorbele roșite cu măestrie, și nădejdile cele tainice în împlinirea vremii...

Astăzi, ocrotit în cuiub statonic, teatrul românesc nu mai cerșește, din Sătmăra până în Săcele, o străsină ospitălieră. Înaintea lui stau deschise numai zări senne, și toate năzuințele îi sunt adăpostite cu prietenie în acest pământ al durerilor răsburante. Numele dui Zaharia Bârsan va rămânea strâns legat de acest moment al eliberării noastre culturale, căci lui i-a fost dat să culeagă rodul făgăduielilor nesigure ale începuturilor de-acum un sfert de veac.

CÂTEVA NOTE BIOGRAFICE

— ZAHARIA BÂRSAN —

Despre viață și activitatea sărbătoritului director al Teatrului Național din Cluj au scris prietenii și foști săi tovarăși rânduri evocatoare și adevărate. Căteva din întâmplările pribegiei sale artistice le-a povestit el însuși, minunat, în Impresele de teatru în Ardeal.

Mai sunt, cu toată acestea, și unele amănunte mai puțin cunoscute. Noi dăm mai jos căteva note biografice, tipărite în *Luceafărul* dela Budapesta, pe lângă 1903, crezând că ele sunt cu deosebire interesante:

Domnul Zaharia Bârsan s'a născut în noaptea de anul nou 1878 la Brașov. Peste un an împreună cu familia s'a mutat la Sân-Petru, un sat în apropierea Brașovului așezat la poalele unei păduri frumoase și înconjurat de lunci întinse cari de multe ori sunt zugrăvite în schițele lui publicate prin reviste și ziar. Studiile și le-a făcut la Brașov până în clasa a VII de liceu, când chinuit de dorul de teatru și de unii profesori, cari nu-l înțelegeau, a plecat în țară. Aici și-a făcut bacalaureatul în timpul, când urma Conservatorul, pe care-l termină cu un splendid succes în 1901, luând premiul I la tragedie. După terminarea Conservatorului a fost angajat ca găsit la Teatrul Național, juând roluri mai mici, în același timp a urmat facultatea de filosofie și litere din București.

Înă după terminarea anului I de Conservator, vara, artistul Nottara, care-l iubea foarte mult, l-a luat într-un turneu artistic de-o lună prin Muntenia, cu care ocazie a știut să câștige deplina incredere a profesorului său, care se mândria cu dânsul. Astă iarnă cu artista Agata Bârsescu a făcut un turneu de două luni prin toată țara, jucând principalele roluri de bărbat alături de celebră tragediană.

Luceafărul adăuga, acum douăzeci și doi de ani, următoarele rânduri: — „După Paști a jucat la Brașov, când comitetul Societății de teatru a avut ocazia să-l aprecieze. Astăzi, fiind bursier al acestei societăți, cu toții privim cu incredere la dânsul ca la viitorul apostol al Thaliei române din Ungaria”. Dorința aceasta să a îndeplinit mai mult decât erau nădejdile de atunci. Bursierul dela 1903 e astăzi directorul Teatrului Național.

UN PURTĂTOR DE LUMINĂ

AMINITIRI

de ION LUPAŞ

Pe Zaharie Bârsan l-am cunoscut mai întâi în toamna anului 1899, când împreună cu Octavian Goga și cu alți colegi am părăsit liceul unguresc de stat din Sibiu, din cauza unui conflict acut cu profesorul de istorie Tompa Árpád, și ne-am înscris în clasa VIII-a a liceului ro-

în fiecare vacanță de vară, la adunările generale ale „Asociației”, în programul cărora avea aproape totdeauna o parte însemnată, cu mare putere de atracție pentru întreagă suflare românească din Ardeal. Pretutindeni, pe unde trecea în turnele sale artistice, avea mare succes, fiind considerat ca unul dintre cei mai de valoare purtători de lumină ai poporului nostru.

Între localitățile ardelene, pe care le cerceta Zaharie Bârsan în fiecare an, era și satul meu natal: Săliștea, unde avea o mulțime de prietini. Câte odată își începea turneul de aci, alteleori venia mai târziu și rămânea aci timp mai îndelungat ca să se reculeagă după oboselile drumurilor de apostolie culturală și artistică percurse pînă la échiquier.

Cu prilejul unui asemenea popas, în vara anului 1907, m'a surprins cu următoarea destăinuire: Frate Lupăș, să știi că am să fac o comedie mare; mă însoz, mă!

Solicită să implineșc rolul de martor la actul cununiei civile, am însoțit împreună cu Dr. Nicolae Cîmșa, pe „nupturienți” la primăria din Săliște, unde ofițerul stării civile, răposatul Ioan Chirca atârnându-și patrafirul cu tricolorul și emblema statului ungár de gât, l-a lămurit pe amândoi asupra viitoarelor îndatoriri de soți și i-a introdus în matricula cununaișilor.

Cu trei ani mai târziu, în vara anului 1910, a venit apoi în fața altarului bisericii mari din Săliște, unde subsemnatul am săvârșit serviciul divin al cununiei religioase. Îar la sfârșit le-am rostit și predica obligatorie pornind din următorul cuvânt al Triodului (de la foaia stâlpărilor): „Luminăți cu razele măngăierii voastre pe cei închiși în temnița păcatelor, care vă laudă cu bună credință pe voi purtătorilor de lumină...”. Mirele era vădit emoționat de sfaturile, ce a primit dela slujitorul altarului. Seara la masă a ținut să-mi multămească într'un toast pentru îndrumările de ordin religios și cultural, pe care serviciul divin i le-a picurat în suflet.

ZEFIR
în „Trandafirii roșii”.

mâncesc (azi liceul Andrei Șaguna) din Brașov. În cercurile studențești ale noilor noștri colegi din Brașov reputația lui Zaharie Bârsan era în-deosebită apreciată. și noi am rămas profund impresionați de avântul puternic al declamațiilor lui, în deosebi când ascultam admirabilele versuri plastice din Satira a III-a a lui Mihail Eminescu, poezie pe care o declama adeseori cu multă predilecție.

De-atunci ne-am simțit în strânsă legătură sufletească cu el. Ne înfrâția și vârsta și preocuparea statonnică de problemele culturale și artistice ale vieții noastre naționale. Cu Zaharie Bârsan ne întâlneam

Din parte-mi mi-am esprimat dorința de a-l vedea pe prietenul Zaharie, după ce și va fi atins deplin scopul propagandei sale naționale-artistice, retras pentru anii săi de pensie la Săliște, spre a ocupa postul de cantor în strana dreaptă a bisericii mari, iar miresei i-am fă-

EDMOND
în regele Lear.

cute urarea să-l însoțească și în acești ani, în calitate de „prescurărită” în serviciul aceleiaș sfinte biserici.

La 1919, când i s-a dat lui Zaharie Bârsan putința să organizeze teatrul național din Cluj, era o dreaptă răspplată pentru îndelungatele lui stăruințe de a răspândi ca un insuflător purtător de lumină în tot cuprinsul Ardealului, dragostea pentru arta națională și pentru frumușetele grădini românești.

UN MARE SUCCES AL LUI ZAHARIE BÂRSAN

de VASILE C. OSVADĂ

Ajunsese Zaharia al nostru, cu trupa lui dela teatrul — la Orăştie, în unul din turneele, ce le făcea în Ardeal, înainte de războiu, an de an — de pe la anii 1900.

Pătunci nu se pomenea de impresari și nici nu se vedea plăcile cu metrul, cu reclamele ce se tîn-

„reprezentăția“ lui Zaharie Bârsan toată „lumea“ românească de pe acolo.

Sala de spectacol dela „Central“ era ticsită de public, ce aștepta cu sfîntenie de altar, în o atmosferă de năduf cumplit.

Se ridică în sfârșit cortina ca arăștii, în frunte cu Zaharie Bârsan să ne îngăduie apropierea de plăcerile pe care numai arta idealisată ni le poate da.

Dacă nu mă însel — piesa teatrală de atunci se numea „Frații“. Sub tul, în rezumat era următorul:

Fiul unei cinstite mame, în vremea când își facea studiile un versitare, la facultatea de medicină, a căzut în îspitele unei femei usoare. La un moment dat, ea să poată să se facă doar înțeleță a cîstei femei medicul își face, fără un colier al mamei sale, pe care îl vinde, ca să facă rost de bani.

Mama, păgubașă, intervenind la poliție, când află că hoțul este propriul ei copil — moare sub povara dovezii.

Medicinistul se reculege; continuă studiile, le îsprăvește și prind o muncă încordată ajunge medic cu mare nume. Își spiază păcatul, îngrijînd cu o delicatesă dragoste, de creșterea fratelui său mai mic, rămas orfan, după moarfea mamei lor, moarte pricinuită de furtul lui.

Dar într-o zi află că femeia, care l'a înpins pe el la păcat — este acum amanta fratelui său mai mic.

O surprinde chiar în casa lui, unde locuia fratele mai mic.

Când dă ochi cu ea — confirmând totul, în revolta lui nestăpânită, se repede să o sugrume. Aleargă pe scenă, în jurul mobilelor să o prindă să se răzbune...

*

Jocul de scenă rupt din suflet, dragostea față de apostolul graiului românesc, pe scena teatrului primițiv din Ardeal și însușirea cu care primea Ardealul pe Zaharie Bârsan, toate au contribuit ca publicul din sala „Centralului“ din Orăştie — să urmărească viu și cu

răsuflare reținută întreagă acțiunea din piesă.

Si când Zaharie, întrachipătorul fratelui medic, în revolta lui, s'a aruncat după femeie de două ori nefastă pentru el și familia lui, în tăcerea amuțită: s'a răsvrătit un om, un sufiț, care a strigat cu

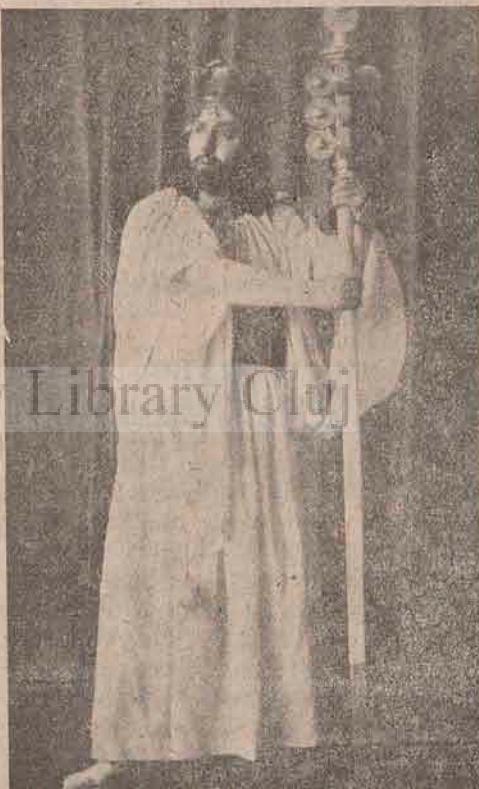

VLAICU-VODĂ

azi năstrănic de pulpanilor — mai mult de dragul afișajului, decât de idealismul protagonistului. S-au schimbat vremurile și nu vremea e de vină, că suntem noi de păcătoși, că azi trebuie să fim prinși cu unghia — ca să ne scăldăm sufletul în razele de lumină și placere ce ni-le îmbie arta dramatică.

Atunci era altcum: modești, dar cu suflet, — și poate aici este a se căuta tălmăcirea că toți alergam să ne împărtăsim din fagurele de miere al graiului românesc curat și dulce, cum nu putea să se înfăptuiască decât sub cerul senin al libertății purcezând din stăpânirea românească, în țara românească.

Așa se explică faptul că și la O-

Z. BÂRSAN: OEDIP-REGE

glas de stea tor:

Dă-i pălmă — Dumnezeul ei, dă-i pălmă...

Si preotul, care striga și care în liniste satului său iscălea scrisul său pe gazetele locale cu „Romanus Romanorum“, în tiăirea lui cu interpretarea, bătea cu potcoava cismei în dușumeaua salei — de credeai că e zângănit furtunos de răzbunare.

Pentru public a fost o stupefacție și reprezentăția a suferit o suspensie de două minute. Dar eu socot, că aceste două minute au consfintit unul din marile succese ale serbătoritului nostru de azi: Zaharia Bârsan.

DE VORBĂ CU DL ZAHARIE BÂRSAN

URCÂND PE SCĂRI INTORTOCHIATE. — IN CABINETUL DIRECTORIAL. — AMINTIRI DIN TRECUT. — PRIMELE INCEPUTURI ALE TEATRULUI ROMÂNESC IN ARDEAL. — CUM SE ORGANIZAU TURNEELE. — NECAZURI INGROAPE SUBT CENUSE. — „SA POTOSIT FURTUNA“

Intr-o dimineată lîmpede de Aprilie, urc încet, cu grija stângace a unui neofit, scările destul de complicate, care duc spre cabinetul directorului Teatrului Național din Cuj. Spectatorul liniștit, bine instalat în fotoliul său comod, căruia nu-i apare în lumina rampei decât meșteșugita potrivire de lumină și decor, n'are de unde să bănuiască în ce labirint de uși și de coridoare se plămădește iluzia scenică. Norocul meu, că înfățișarea mea încurcată a trezit generozitatea unui simpatic cicerone din partea locului, care m'a așezat pe drumul cel bun, călauzindu-mă prin infernul culiselor, — aşa le zicea însoțitorul meu, — ca altădată Virgiliu pe Dante Alighieri.

In odaia sa de lucru, dl Zaharia Bârsan mă aștepta. Smulsese de dragul Costinzenei o oră din mijlocul preocupărilor sale multiple la sfârșitul unei laborioase stagioni, și mi-o dăruise întreagă, cu o tinerescă voioșie, care n'avea în ea nimic oficial. Fără invitați și explicații protocolare, ne-am așezat să răscolim puțin trecutul teatrului românesc din Ardeal. Dintr'un colț cuprins între două ferestre luminoase, ne privea tristul zâmbet înflorit în marmură, al nemuritorului Molère. Un bust admirabil, trimis în dar de Comedia franceză. Con vorbirea noastră despre necazurile actoricești începea subt bune auspicioii. Mai bune chiar decât acele ale „Asociației” dela Sibiu.

D. Zaharia Bârsan e un povestitor minunat. Istorisește amănunte evocatoare, în fraze pline de culoare, cu o usoară cochetărie de meșter al dictiunei, sgârcit în gesturi și darnic în nuanțări vocale. O luăm de demult, de prin anul 1870 Directorul Teatrului național din Cluj vorbeste despre înaintași să:

— În turneele pe care le-am făcut, pe vremuri, prin Ardeal, am întâlnit demulteori bâtrâni, cari îmi povesteau despre trupele de actori din Regat, pornite să colinde prin orașelele noastre. Coborându-se în adâncul anilor, mulți își aduceau aminte de Pascaly, de Millo, de Manolescu, de Ionescu, și de atâtia

alții, cări, în cursul anilor au des-
călecat peste Carpați, ducând pre-
tutindeni șarurile talentului lor. Am
găsit eu însumi urme despre trupele
din 70 și 71. La Deva am dat peste
două scrisori de ale lui Grigore
Manolescu. La Oavița am văzut
afișe dela 77, când juca trupa ac-
torilor asociați dela Craiova,
frunte cu săt. Fărcașanu. Cel din
urmă actor de măserie, care a co-
lindat prin Banat și Ardeal a fost
lugojanul Petculescu, în trupa căruia
se găsea frumoasa halmăjincă, pe
care valurile vremii au dus-o mai
înțâi până pe scenă Teatrului național
din Iași Dna Verona Cuzinskî
trăiește și astăzi, în capitala Moldovei,
și ar putea să spună multe lucruri
uite despre pribezia sa atunci.

După Petculescu, teatrul din Ardeal a căzut pe mâinile diletanților, iar legalura cu România s'a întrerupt pentru o foarte lungă perioadă. Cum era și firesc, arta dramatică a început să decadă în acest colț de țară. Dascăli și preoți, reîntorsi dela școalele din orașe, și alți intelectuali cu tot atât de bune intenții, conduceau diferite reprezentări de teatru, hrânind publicul românesc cu literatură dramatică la modă, cu câteva piese originale și localizări din alte limbi. Cum vor fi fost interpretate rolurile, cine știe! Am văzut și eu o comedie d'astea. Se juca „Hoții” de Schiller. Râdeai cât râdeai, dar la urmă își făceau rău, și-era milă. Interpretii erau aşa de departe de adevăr... Lumea petreceea, și apoi, obosită de râs, cete, cete porniau din sălă. La sfârșit mai rămăsesem vreo doi-trei...

A urmat apoi o lungă pauză, turneele s-au întrerupt, și până în 1899, când am dat prima reprezentare cu trupa de diletanți dela Brașov, în mijlocul căror se găsea distinsa doamnă Elena Murășanu, nu s'a mai întreprins nimic pe acest tărâm înțelenit. Am jucat atunci Jean-Marie și „Greva Fierarilor”. Cele douăsprezece turnee pe care le-am făcut apoi, în cursul anilor următori, prin cele mai multe din orașele ardeleni, până spre Șimleu și spre Dej, au reluat legătura între-ruptă, aruncând o punte prețioasă

între ceace a fost ieri și ceeace este, însfârșit, astăzi.

Turneele noastre nu se bucurau de o organizație prea complicata. Câteodată, singura precauție pe care o luam, pentru buna reușită a unei reprezentări era... o carte postală de doi crețari. Nici afișe, nici impresari, nici reclamă. Toată treaba mergea prietenește. Stăteam căte două trei zile într'un loc, într'o atmosferă caldă familiară, și apoi porneauam mai departe. În drum ne întâlneam cu alți prieteni. Ne indemnau să ne abatem din cale: — „Hai și la noi”! Si mergeam...

Sălile de spectacol nu erau totdeauna la înălțime. Imi aduc aminte de o reprezentație la Deva. Era într-o Sâmbătă seara, și nicio pregătire. Duminică dimineața s'au pornit câțiva oameni de inimă, au luat permisiunea, au angajat sala, au adus scaune, în timp ce se aranja și scena. Ne da fiecare ceva, un fotoliu, o masă, o canapea, un covor... Scena, ce să spui? Cât o coaje de ou. Ca să fii și în fund și în față n'aveai decât să stai la mijloc. Culisele erau luminate de două lămpi amețte și apoi cortina nu se lăsa nici moartă; păcat de sfiorile ei noduroase! De la scenă până la peretei erau niște draperii mari, roase pe dedesubt, roase bine de tot, că ni se vedea picioarele până dinsus de genunchi. Pe aceste draperii erau niște picturi sterse de vremuri și de praf. Era pe o parte un fel de castel, care dacă n'ar fi fost... așa cum era, m'aș fi dus cu gândul tocmai la evul mediu. Sunăm clopoțelul, și sus cortina! Trac! se rupe sfoara. Facem pauză. Publicul râde. Râdem și noi. Mai facem un nod, răsuflăm și începem. La sfârșit, cortina ne-a persecutat din nou. Nu voia să se lase odată cu capul. Nici în sus, nici în jos nu voia. Imi venia să-l imt pe un confrate de-al meu, care într-o situație similară, s'a sucheiat frumos la haine și a zis: — „Onorat public, să-mi dăji voie să bat, o târ „cu ciocanul!“

Dar întâmplările noastre nu erau totdeauna vesele. Imi aduc aminte, între altele, mai ales de o întâm-

plare, care putea să ia o întorsătură primejdioasă. Jucasem la Sângorghi, împreună cu soția mea, *Carmen saeculare*, poemul lui Stefan Iosif și Dimitrie Aughel. Insuflătire, prietenie, lume multă, mai multă decât de obicei. Eram multumit și ne pregăteam de drum, căci de-acolo porneam în Bucovina cu trăsura, peste munți. A doua zi, solgăbirăul respectiv, un anume Hojda, român de felul lui din păcate, ca să-și facă probabil un titlu de glorie la Budapesta, crezut nimerit să ne caute nod în papură. Trimise un notar la mine să-i dau *cartea cu poezia pe care o recitasem în ajun*. Lî răspunse, că n'aveam la mine nicio carte, deoarece pozia o știam pe din afară și n'aveam nevoie de text. Trimisul plenipotențiar s'a depărtat, iar noi am pornit mai departe, spre Rodna-veche. Aci, de cum am intrat în oraș, am văzut că nu e bine. Patru jandarmi au înconjurat trăsura noastră, postindu-ne (nu prea politicos) să ne dăm jos din trăsura, și declarându-ne arestați. Norocul nostru a fost atunci, că ne-am întâlnit din întâmplare cu prietenul nostru Utalea, pe atunci advocat în Rodna, astăzi primarul Clujului românesc, care cu un admirabil curaj și cu un stăruitor cavalerism s'a constituit în apărătorul nostru. După îndelungate pertractări am căzut de acord, noi și sbirii noștri, ca să ne judece pretorul. Pentru care vină, rămânea să se vadă mai târziu... Dar pretorul n'avea vreme. Făcuse chef în ajun, și dormea. Arestați cum eram, am intrat într-o grădină cu restaurant și am jucat popice până la 4 după amiază, cu jandarmii la poartă. La ora 4 se sculă și pretorul, care după o judecată sumară, stabilind o jurisprudență specială pe temeiul căreia nu ni se recunoște acetătenia maghiară și dreptul de a juca teatrul în Ardeal, am fost condamnați să plătim o amendă de 500 coroane și obligați să părăsim imediat teritoriul Ardealului fără niciun moment de întârziere. Am fost silici să ne supunem. Bajonetele jandarmilor erau prea elocvente. Si am plecat, numai de cât, în puterea nopței pe o groasnică ploaie torențială, cu tunete și revărsări amenințitoare de apă, într-o trăsura săracuță, prin sate puști, unde numai câteun ochiu de lunină se vedea la casa jandarmilor, arătându-ne că suntem supraveghiați în treccerea noastră, din loc în loc. A fost o noapte de îngrijorări și de mizerii, pe care nu le vom uita ușor. Pe

furtună, noaptea, prin păduri seculare, douăsprezece ceasuri de drum, urmăriți de jandarmi, nu știau cum am făcut de am ajuns la granița Bucovinei. Eram scăpați...

Nu știau pe unde o mai fi trăind solgăbirăul Hojda. Poate mai îndeplinește și azi o importantă funcțiune administrativă în România întregită. Atunci după câte mi s'au spus mai târziu, și-a luat pedeapsa pentru fapta lui. Întâmplarea s'a auzit, și români l-au bătut cu biciul, pe străzile Năsăudului.

Turneele noastre s'au întrerupt definitiv la 1913. Si iată pentru ce. Eram în vara acelui an la Brașov, unde dădusem o reprezentăție, când am cedit într-o ediție specială a *Gazetei Transilvaniei* decretul de mobilizare al României, îscălit de regele Carol, și declarația de război împotriva Bulgariei. Un flacător mi-a străbătut tot sufletul, am înțeles tălcul acestui fapt de arme, și parcă am zărit armatele României libere, care trecuseră Dunărea, întorcându-se îndărât, spre Carpați. În acel moment de însuflătire, simțind glasul profetic al trâmbiței de mobilizare care sunase dincolo de Carpați, am scris o poezie, „Ca mâini va bate ceasul”, al cărui cuprins profetic a făcut o repede cunoscută. Frâmântat de neastămpăr mi-am întrerupt turneul și am plecat la București. A fost cel din urmă... În anul următor a izbucnit războiul mondial. Poezia mea a fost reprodusă încă de atunci în *Budapesti Hirlap* și guvernul maghiar dăduse ordin pentru arestarea mea. Eu nu aflasem încă nimic. Îmi aduc aminte, mă pregăteam să plec la două zile din nou la Brașov, unde aveam de descurcat unele afaceri familiare, când m'am întâlnit din întâmplare cu dna Constanța Hodoș cunoscută noastră scriitoare, care mi-a arătat numărul din *Budapesti Hirlap* și știrea despre urmărirea mea. Am înghețat. Primejdia trecuse pe lângă mine, la doi pași. Fără avertismentul dnei Hodoș să fi plecat, și, nu cred să se mai îndoiască cineva de acest lucru, tocmai bine, bine, nu mi-ar fi mers...

Nu m'am mai întors să joc teatru românesc în Ardeal, colindând la întâmplare prin târgurile noastre. Dar a venit războiul, a adus cu sine unirea, dreptatea visată de veacuri, libertatea. Consiliul dirigent dela Sibiu m'a însărcinat să iau în primire Teatrul Național din Cluj, statoricind aci o trupă românească permanentă. Am primit. Era visul meu de pribegieag, care se înădeplinea. M'am pus pe lucru, am adunat în

grabă de unde am putut cățiva actori dela București, dela Iași, dela Craiova, care au răspuns chemării mele cu o însuflătire aproape eroică, și am venit la Cluj. Mi-am adus aminte de o vorbă mai veche a soției mele, care, într'unul din lungele noastre turnee, cum ne oprisem în treacăt la Cluj, — unde niciodată nu ni-să îngăduisem o reprezentăție, — să a oprit în fața frumosului Teatrul maghiar, clădit cu banii noștri, spunând mai mult în glumă: — „Aici o să jucăm noi odată teatr în românește! Gluma de atunci s'a realizat, după o săngheroasă tragedie, și într'adevăr, primele vorbe românești pe scena Teatrului Național din Cluj, au fost rostite de dna Olimpia Bârsan, în „Poemul Unirii”. Aceste cele dintâi cuvinte din graiul nostru, care s'au spus atunci, au fost: — „S'a potolit furtuna”...

Teatrul național din Cluj s'a inaugurat la 1 Decembrie 1919, cu prilejul primei aniversări a adunării dela Alba-Iulia. Solemnitatea a fost de o impresionantă simplitate religioasă. Si pe drept cuvânt, căci se deschideau forțele unui templu al culturii românești, pe pământul unde suflul nostru a cunoscut atâtea patimi. Ceeace a urmat, știți. Munca a fost, la început, foarte grea, și mă simt dator să mulțumesc tuturor camarazilor care m'au ajutat, cu abnegație și cu dragoste pentru țara lor, în această operă anevoieasă. Jucăm în acest Teatrul Național de cinci ani, strângând din an în an tot mai mult interes în jurul nostru. S'au făcut, firește, sfotări mari. Au fost momente de îndoială, de amărăciune, de încordare supraomenescă a puterilor. Cred însă, că bătălia e câștigată. Teatrul românesc a apucat-o statoric pe făgășul cel bun. El va cunoaște, desigur, în scurtă vreme, o epocă de mare înflorire. Toate semnele o arată”...

* * *

Când m'am despărțit de d. Zaharie Bârsan era târziu. Pe străzile largi ale Clujului se furia seara, risipindu-și umbrele pretutindeni. Am lăsat pe directorul Teatrului Național în mijlocul preocupărilor sale de fiecare zi, ducând cu mine amintirea plăcută a unui ceas admirabil de evocare a tructului. Dacă am mai fi stat încă unul, am fi vorbit mai mult despre viitor. Viitoarea stagiu, repertoriu, îmbunătățiri, turnee de propagandă... Aveam un maldăr de întrebări în carnet. Furat de farmecul povestirei, le-am uitat. Le-am amânăt, deci, pentru altădată.

M. N.

JURĂMÂNTUL

- PIESĂ ÎNTR'UN ACT -

de ZAHARIE BÂRSAN

SCENA VII.

DIRECTORUL

(urcă înceat la Pleșa, îl ia de mână amical, îl ridică de pe scaun și coboară cu el la braț în mijlocul scenei).

Ce ai?

PLEȘA (esitând)

Nimic.

DIRECTORUL

Nu-i adevărat.

PLEȘA

Lasă-mă dle doctor.. am de lucru.

DIRECTORUL

Cum?

PLEȘA

..Te rog să mă lăș.. n'am nimic.

DIRECTORUL

Te-ai supărăt, că t-am zis că
ești amorezat?

PLEȘA (zimbind indiferent)

O ! ..

DIRECTORUL

Nu vrei să-mi spui?

PLEȘA

N'am nimic dle doctor...

DIRECTORUL

(dându-i dramul, Pleșa vrea să urce)

Ascuță! (Pleșa se oprește) Tu știi
că-mi ești drag.. știi... ești un băiat
cîrstît și sincer... Spune-mi tă făcut
cineva ceva:

PLEȘA

Nu...

DIRECTORUL

Îți lipsește ceva?

PLEȘA

Nu...

DIRECTORUL

Atunci ce e?

PLEȘA (după o pauză)

An de făcut revizia dle Doctor
(vrea să urce).

DIRECTORUL

Așa mă respectă tu pe mine?

PLEȘA (se oprește cu lacrâmi)

Dle doctor...

DIRECTORUL

De sigur! Te iubesc ca pe un
frate și tu... mă minți

PLEȘA (cu nervi și cu lacrâmi)

Domnule doctor.

DIRECTORUL

Cine te-a jignit? Sorin?

PLEȘA

Nu.

DIRECTORUL

Te-a supărăt nevestă-mea?

PLEȘA (pornit)

M'a indig.. (se oprește) nu... nu
mi-a făcut nimic.

DIRECTORUL

N.văstă mea?.. Ce tă făcut?

DIRECTORUL

Pe Alexandru.

PLEȘA

E un mișel!

DIRECTORUL

Minji!

PLEȘA

E un mișel... un mișel, un mișel...

DIRECTORUL

O!

PLEȘA

Ai văzut adineauri cum am ve-
nit la meschioara mea și nu m'ăt
simt; nici D-tă nici D-na... Ai
văzut...

DIRECTORUL

Ei...

PLEȘA

Așa am venit eu într'o Dumineacă
dimineață, pe colo, pe din dos...
am venit aci... aveam ceva de lu-
cru și colea pe canapeaua asta era
D-na cu prietenul D-tale Alexandru...
Nu m'au simt cum nu m'ăt sim-
tit nici Dumneavoastră. Si... fără
să vreau am auzit... am auzit...
ce să-ți mai spun?.. Amândoi sunt
niște — — m'zerabili.

DIRECTORUL (imperios)

Spune.

PLEȘA

D-na îl rugă să mai rămâne și el
a rostit aceste cuvinte: „Lasă-mă
dragă... de aseară de când stau
cu tine, o fi vremea!“

DIRECTORUL (energetic)

Minji!

PLEȘA (mai energetic)

Nu mint! N'ai văzut adineauri?...
eram mai demult colea (arată la
masă) și n'am mai putut să suport
atăță minciună; fără să știu am
trântit carteia de pământ.

DIRECTORUL (cade pe canapea și ia capul în palme)

PLEȘA

(cu lacrâmi și cu multă pornire)

In ziua aceea era să plec la D-tă...
dar m'am gândit... m'am gândit... să
tac... să tac toată viață... să tac
până în groapă... Dar n'am putut...
Mă ardea pe suflet... Si D-tă m'ai
cunoscut dintr'odată... nu-i așa?
M'ai cunoscut... că eu nu știu să
ascund, nu știu să mint... și D-tă mă faci
nerecunoscător și minciinos pentru
niște mizerabili ca ăsta... (isbu-
nește în plâns și ese)

PRIETENUL NEUITAT: BOBICĂ.

PLEȘA

Nu, nimic... nimic.

DIRECTORUL (energetic)

Haide... spune!

PLEȘA

Dle doctor... lasă-mă.. am teabă...
în redacție (urcă repede în fund, își
ia corecturile și vrea să plece în
redacție).

DIRECTORUL (energetic)

Ești un nerecunoscător!

PLEȘA (brusc, întorcându-se)

Eu?

DIRECTORUL

D-tă!

PLEȘA (în culmea indignării coboară la el)

Dacă-i așa, ascultă: Ai vre-un
prieten?

DIRECTORUL

Cum?

PLEȘA

Ai vre-un prieten bun?

SCENA VIII.

VETURIA, DIRECTORUL

VETURIA (de afară veselă)

Radule... Radule...

DIRECTORUL
(auzindu-o se ridică grozav și strigă cu un ton sălbatic)

Veturio! (însărcinat de vacea lui se cutremură și imediat căută să se linștească).

VETURIA
(intră după o pauză, îngrozită)

Tu... ai strigat aşa?

DIRECTORUL

Da... (încercând să zimbească)
Ce, te-ai speriat?

VETURIA (fricoasă și mirată)

E penru întâlă oară...

DIRECTORUL

Iartă-mă.. te-am auzit.. și nu
știu cum.. nu mi-am dat seama...

VETURIA

Mă mir..

DIRECTORUL

Știi.. cum să ţi spui.. Mi-era
dor te tine... înțelegi și tu.. de
când am venit, aș vrea să te simt
venic lângă mine.. și adineauri
când te-am auzit... am sărit în
sus.. de bucurie...

VETURIA

Ești turburat de tot..

DIRECTORUL

Nu.. n'am de ce... mă mir
(luându-o de mâna) vino colea...
să stăm amândoi... mă mir.. din
potrivă.. mă simt azi... aşa de
bine... aşa de.. fericit... colea..
(o aşeză pe canapea, se aşeză și
el) unde ai fost?

VETURIA (mai linșită)

În grădină... ulte ţi-am adus
un trandafir (il dă)

DIRECTORUL (luându-l încrez)

Un trandafir...

VETURIA

Cel mai frumos din tăi. Ute
ce mare e!.. Toată vremea l'zm
îngrijit.. ca pe un copil.. pentru
tine.

DIRECTORUL

Da.. da.. ce bună ești..!
(învăluindu-o cu privirea) Ce suflet
curat ai tu.. știu.

VETURIA

În fiecare dimineață mergeam
să văd cum crește și mă bucuram
ca o mamă..

DIRECTORUL

Da... înțeleg.. A! ce mare
lucru, să ai un suflet cinstiț...
Uite.. dacă nu ţi-lăs cunoaște pe
al tău.. nici n'ăș mai avea cre-
dință în jurământul nostru.

VETURIA

lar jurământul! Radule îmi
pari.. nu știu cum.. ai devenit
așa.. bănuitor.

DIRECTORUL

Eu.. Nu! Mai ales acumă de
când am venit...! A, nu! acumă
sunt foarte sigur... foarte... și
sunt așa de vesel astăzi... așa
de... și apoi crezi tu... că dacă
nu te-aș fi cunoscut dela început,
dacă n'ăș fi fost sigur de sufletul
care-l ai, crezi tu... că fi fost
sigur de sufletul care-l ai, crezi
tu... că fi mai făcut eu jurământul
acela sfânt îi față crucei de
și jar?

VETURIA

Să cu toate astea...

DIRECTORUL (întrerupând-o sentențios)

Mișeii pot face milii și milioane
de jurăminte!... e zdănic! e
sămânță risipită într'un pământ
sterp, dar la noi e altceva: noi
eram siguri unul de altul, nu-i așa?

VETURIA (voind să se ridice)

Te las... poate ai de lucru.

DIRECTORUL (oprindu-o)

Nu, mai ramâi.. n'am de lucru
n'mic.. destul am stat singur: ră-
mâi cu mine..

VETURIA

Naș voi să te rețin.

DIRECTORUL

A, nu! nu mă rețin dela ni-
mic. (după o pauză, intim) Uite..
dacă toți tinerii, înainte de a se
însoții ar face un jurământ ca al
nostru, ar fi poate mai bine. Tot ar
fi ceva ce i-ar opri din față îspilelor.. vorbesc de sufletele cinstite.

VETURIA (bolborosind)

Da... ai dreptate.

DIRECTORUL

Cât despre celealte ar fi și
mai simplu... cu tutu simplu...
Aluneci... iubirea s'a dus, — nu
mai poate fi iubire din momentul
ce sfârâmi jurământul, nu-i așa? —
și dacă s'a dus iubirea... pleci și
tu pe urma ei... încet... fără
vorbă... fără ceartă... fără ni-
mic... și în urmă linște și... la-
crimi poate: Dar linște... Așa ar
scăpa lumea de multe nenorociri și
mulți n'ar mai trăi toată viața în
minciuna aceea grozavă, care aco-
peră ca un nor negru multe din
familiiile noastre.

VETURIA

Nu știu Radule... dar... ce
vreai să zici cu toate astea?

DIRECTORUL (ridicându-se)

N'am dreptate?

VETURIA

Ba da... dar...

DIRECTORUL

Uite... eu sunt sigur că dacă
tu... ai avea nenorocirea să cazi,
să mă... batjocorești, ai avea atâta
tărie... să pleci... nu-i așa Vetu-
ria? Spune-mi tu drept, n'ai ple-
ca...? O, dar nici nu mai începe
vorbă! Fiindcă oricât de înoroiat
să fie un sufet, așa cred eu, tot
mai păstrează într'un colț ascuns
un strop de cinste care, să revolte
într'o asemenea situație. (apăsat)
Așa-i c'ai pleca?

VETURIA (încurcată)

De bună seamă... odată ce
am jurat... dar... să vorbim de-
spre altceva...

DIRECTORUL (stărind)

Ai pleca, așa e?...

VETURIA

Lasă Radule... zău, ce fi-a
venit acumă...

DIRECTORUL

Nu... vreau să știu, să aud
din gura ta; ai pleca?

VETURIA (după un moment)

Aș pleca, iată... dacă ţii așa
de mult... și mă mir că te mai
îndoiesc! Aș pleca! (pauză mare)

DIRECTORUL

(toată vremea și așteaptă. Văzând că ea nu se clinetește)

De sigur.— Ce mai rămâne într-o
casă după sfârâmarea unui jură-
mânt? spune și tu! (iar așteaptă)
Vezi, eu sunt așa de sigur de tine...
așa de (oftează adânc) Ah! ce mult
te-am iubit eu pe tine de când
te am cunoscut! și... sunt sigur că
pleca.. imediat.. nu-i așa? imediat..

VETURIA (ingăunând cu ochii în jos)

Radule.. nu înțeleg.. zău, nu știu
ce ai? Ai o infițare grozavă!..
(ridică ochii și îngrozită de infița-
șarea lui se ghemulește în colțul
canapelei)

DIRECTORUL

Da, cred... sunt așa de măhnit.
M'a apucat o melancolie grea. Aș-
vrea să mă cobor adânc în firea
tuturor luerurilor de pe lume... (cade
pe un scaun dela capul canapelei.
Pauză mare, Veturia cu capul în
pământ. Directorul o privește zim-
bind amar. Văzând că nu se clin-
tește, ia hotărârea și se ridică încet,
coboară la ea, și îi ia mână) Adio!..
(Veturia se uită speriată) Adio..
Veturia! (grav apăsand pe silabe)
Eu mi-am călcăt jurământul...

VETURIA (îngrozită)

Tu!?

DIRECTORUL (același ton)

Din noi doi eu am fost cel mîșel

VETURIA (tot aşa)
Tu! ?
DIRECTORUL
Eu.
VETURIA
Cum?
DIRECTORUL
Iartă-mă.
VETURIA
...Nu Radule... nu se poate... Cum!
Tu?... Tu! ?!
DIRECTORUL
Adio... Căile noastre se despart,
(*îl lasă mâna — urcând în sus cu spatele*). Dumnezeu să te ducă pe calea cea dreaptă...

VETURIA

Radule.

DIRECTORUL (oprindu-o cu un gest)
Adio... (vrea să iasă)SCENA IX.
PLESA

Domnule Doctor... te rog vino pe un moment în redacție... dar acum. Ceva foarte urgent...

DIRECTORUL

(stă o clipă în cumpănă, se uită la ea, și apoi binește. La ușă, sdrobit se razină de umărul lui Plesă și dispăr amândoi).

SCENA X.
VETURIA

(după o clipă de indoială, își ia un aer hotărât, se ridică brusc și cu un adânc desgust de ea iusășă)

Sunt o păcătoasă! (*Fuge în o-dia ei*)
— Un moment scena goală —

SCENA XI.
DIRECTORUL

(revine Veturia din odaia ei îmbrăcată de plecare. Se întâlnesc amândoi la mijloc. — O pauză)

DIRECTORUL
(după ce o privește lung)

Unde mergi?

VETURIA

(cu ochii în jos și cu lacrămi)

Plec.

DIRECTORUL

Unde pleci?

VETURIA

Plec (pauză)

DIRECTORUL (rar sentențios)

Simți tu, că e datoria ta...

VETURIA

Da.

DIRECTORUL

Să pleci din casa asta?

VETURIA

Da...

DIRECTORUL (după un moment)

Du-te. (coboară puțin)

VETURIA

(Pornește și se oprește în fund. O înecă plânsul. Se uită la Radu. Are o porneire de-a veni să-i ceară iertare. Radu însă o oprește cu mâna, în care î-

ne trandafirul — Ea pleacă. — Radu își retrage mâna încet, frământând în punină trandafirul, din care cad petalele. Un moment singur. Trece înecet de tot spre canapea.)

SCENA XII.

SORIN

(cu file de hărtie albă în mână, toarte vesel). Domnule Director... toată gazeta e gata. Lipsește articolul de fond...

DIRECTORUL

Da... da... scriel... (Sorin se asează la birou) Scriel... (o pauză) Hm... e întuneric aci, e întuneric... Des-

chide ferestrele... (Sorin se supune — deschide ferestrele și intră soarele — și apoi revin la birou) Așă... lumină... lumină multă... (se asează pe colțul canapelei extreme. Își cuprinde capul în palme, stă puțin și apoi înecat de lacrămi, cercând însă să-si ascundă durerea) Scriel... „Să ne întoarcem ochii spre poporul nostru prizonit. Să-i deschidem ferestrele minții lui, să între soarele binefăcător...“

Cortina (încet)

IMPRESII DE TEATRU
DIN ARDEAL

De ZAHARIA BÂRSAN

stantin cel Mare cu Alexandru Ma- chedon.

Amurgul se lasă pripit, și când ajungem la Ilia e seară de-abinele.

Intreb pe un bătrân care era cu noi și care era membru la Societatea de Teatru, ce să mai hotărăt la adunarea aceasta?

— Ce să se hotărască? — îmi răspunde bătrânul — ia, nimic, umblăm și noi de colo până colo, să zicem că facem ceva. S-au adunat vre-o câteva mii de coroane.

— Ei, tot e ceva! — îi răspund eu, mai mult ca să-l îndemn la vorbă.

— Ceva e ce-i drept, dar nu e ce-ar trebui să fie! Noi vrem teatru, și în loc să căutăm să-l facem, ne pierdem în socoteli, în chibzuiri de ani de zile și în paragrafe.

— Cam aşa!

— Așa el! Nu vezi dta? Până să luăm o hotărâre ne adunăm de o sută de ori și învărtim un lucru pe săptămâni de părți. Asta-i vrem pierdută, domnule! Nu se procedeză aşa când e vorba să urnești căruță din loc...

Trenul scăpat la larg ne ducea în sbor, sguduindu-ne cu putere. Bătrânul continua:

— „Eu un păcat al nostru! Si aşa facem în toate să nu crezi dta... în toate! În loc să pornim să jurguri, aşteptăm să ne impingă vremea dela spate. Toată lumea vrea teatru și noi nu! Că paragraful nostru zice... Si iac' aşa! Navă puterea să pornim

Dna OLIMPIA BÂRSAN

Și știi de ce? Fiindcă suntem ca melcul; avem casă, și ce ne mai pasă de mergem ori stăm pe loc. Și noi am fost și suntem și vom fi niște melci, domnule, și asta o să fie nenorocirea noastră.

Melcul se trudește și el până își face căscioara, și apoi, tune și fulgere, nu-i mai pasă. Și-așa suntem noi! Șo știi dela mine!

— Bine, bine — zic eu — dar... dta ești puțin cam aspru în judecata dtale. Gândește-te, că ne lipsește cea dintâi condiție ca să putem porni... ne lipsește libertatea. — Ei, domnule, nu-i asta... că nici melcul n'are aripi, dar... tot ar putea să meargă mai repede!

Ne apropiem de Deva. Se văd lumi în depărtare. Grupuri-grupuri, trec români tineri și bătrâni pe drumul de lângă calea ferată, strigându-se unii pe alții prin întuneric sau cântând.

Tovărășii moție în câte un colț al cupeului, mă uit la fețele lor obosite și la părul ce le flutură pe frunte, desmierdat de vântul furăsat pe fereastra deschisă a wagonului.

La Piski, bătrânu se dă jos și pornește spre restaurant. Se mai întoarce odată spre mine:

— „Așa tinere, niște melci suntem, să ții minte vorba mea!“ — și se pierde cu geamantanul lui printre călătorii care dădeau unii peste alți.

* * *

Ajungem la Blaj după mijlocul nopții. O trăsură ne duce la hotelul „Univers“.

A doua zi, mă scol cam târziu și ies pe stradă. Era ziua de întâi Septembrie, deschiderea școlilor. Un furnicar de lume: părinți care își aduseră copiii la școlile cele vestite. O iau dela hotel la dreapta pe-o stradă strâmtă și prăfoasă și dau într-o piață mare pătrată. Aici era mișcarea multă și în față la stânga un rând de case mari, care îmi fac o impresie serioasă de școală. În rândul lor biserică impozantă, care veghiază cu evlavie peste tot cuprinsul. Aici și-a strigat Bârnăuțiu cel cumpănat la cuvânt acea voibire memorabilă care a jinut dela 10 pînă la 3 după amiaza. Aici au bătut înimile românilor și s-au înfrățit prin legătura de lacrimi cu dorul de libertate. Văd pînă din față Casei Domnului, de pe care în acea sfântă primăvară a neamului nostru, Tânărul intru cele sfinte, Papu Ilarian, îmbrăcat în haine albe, a vorbit poporului cu vorbe de

arhanghel. Văd școlile pe coridoarele cărora și-au purtat dragostea de neam alii bărbăti iluștri, care au sfărtecat și-au spulberat negurile, ce apăsau greu pe poporul nostru uitat de D-zeu. Și în față tuturor inima mea îngheunche și se lasă furată de vremuri trecute.

Seară lume multă, de deabia înceape.

A doua zi suntem invitați în spațioasa sală de gimnastică, unde așteaptă toți școlarii Blajului. Declamăm „Dela Nistru până la Tisa“ și Satira a III de Eminescu. Doi elevi distinși declamă și ei poezii. A fost mai mult un dor al băieșilor de-a mă vedeă. Nu știu cum îi voi fi mulțumit. Pe unul știu că l-am distrat grozav și are să mă țină minte. Era un băiețel, îmbrăcat românește, care stătea înghesuit pe o galerie, cu un picior trecut peste balustradă, cu gâtul întins și cu ochii mari, și toată vremea cât am declamat a chichotit și-a petrecut. Strengarul!

Intr-o zi ne-am dus pe Târnave în jos și toată după amiaza am petrecut-o într-o pădurice de pe malul tulburei ape.

Seară, la reîntoarcere am trecut peste câmpul Libertății, eu aş zice al Nădejdirii, căci numai cu nădejdea de libertate am rămas de atunci și până acum. Era lună, și Târnava își arăta argintul apei până departe. Blajul dormia deasupra și tot cuprinsul era stăpânit de-o linie nesfârșită. Sielele se desprindeau de sus și se stingeau în nemărginit. Si în mijlocul acestei tăceri, în fruntea unui loc de curuz răsarea rece și îngețată de ploii „piatra Libertății“, ce părea o ființă nedumerită.

* * *

Ajungem la Haț g într-o după amiaza înorată. Petrecem zile frumoase în societatea prietenilor Bonțescu.

Intr-o zi luăm o trăsură și pornim prin valea nespus de pitorească a Hațgului, spre Grădiște, spre Sarmisegetza cea frumoasă de altădată. Trecem peste drumul lui Traian, care taie valea de-a curmezșul. Deprise se vedea „Retezatul“, ca un gigant bătrân pleșuv, care par că stăpâncște valea cu niște ochi stinși de vîforul veacurilor, și înaintam cu sufletul înjurat pe locurile, pe cari Traian învingătorul își plimbă falnic calul său împăratesc.

— „Vezi claița ceea de fân?“ mă

întrebă un prieten, arătându-mi cu mâna drept înainte. „Acolo e Grădiște!“

Ce groaznică întorsătură a vremurilor! În locul bogăției de altădată, azi e un sat sărac cu casele mici acoperite cu paie și numai pietrile din cari țărani și-au făcut ziduri așezându-le una peste alta, numai pietrele mai vorbesc de strălucirea vremurilor apuse. Și în mijlocul amfiteatrului din capul statului stă mândră claița de fân plouat, la care se uită locurile și lojile de piatră, pe care au stat odată români îmbrăcați în toga cea falnică.

În față acestor locuri te cuprinde o adâncă disperare și simții cum ți-se clatină toată credința în trănicia lumii acesteia.

A doua zi, reprezentăția. Amintem vremuri trecute, când trupe din România răsbăteau jinuturile acestea aducând zile de sărbătoare.

De aici plecăm spre Brașov, la serbarele „Asociației pentru cultura poporului român“. Aici toate lumea agățată. Erau zile mari, și veneau români din toate părțile. Mult treceau spre București, atrași de marea expoziție din capitala României.

Jucăm actul al V-lea din „Ovidiu“, cu costume dela Teatrul național din București și localizarea mea după Goldoni „Slugă la doi stăpâni“.

Cu această reprezentăție încheiu cel dintâi turneu de teatru pornit într-o căruță simplă dela țară, făcut cu multe nopți nedormite și sfârșit cu ajutorul lui Dumnezeu după două luni de pribegie.

PROGRAMUL

festivalului dat de despărțământul Cluj al Astrei în onoare domnului ZAHARIA BÂRSAN, în ziua de 3 Mai 1925 la Teatrul Național din Cluj.

1. *Oedip Rege.*
Pauză
2. *Corul operei* subîn conducerea maestrului Negrea.
3. Discursuri: Nicolae Bogdan, în numele Astrei.
4. DI Primar al Clujului.
5. DI Tiberiu Brediceanu, pentru Fondul de teatru
6. DI I. Stănescu Popa, din partea artiștilor Teatrului Național din Cluj.
7. DI I. Agârbiceanu, din partea soc. Scriitorilor Români.
8. Un reprezentant al presei.
9. DI Dr. Lupaș în numele Academiei române.

Jubileul de 75 ani a liceului „Andrei Șaguna”

O adresă și o rugămintă din partea direcțiunii liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, către foștii profesori și elevi ai acestui liceu.

Liceul ort. român „ANDREI ȘAGUNA”, din Brașov, împlineste la sfârșitul acestui an școlar 75 de ani de viață rodnică și binecuvântată, pe terenul culturii naționale.

Conducătorii de azi ai acestor școale, despre cari se știe că au educat pe cel mai de seamă Români ai Ardealului în curs de 75 de ani, au hotărât să sărbazeze această aniversare prin o manifestație mareșă românească, de amăndouă părți, și de rolul important cultural și național al acestei instituții ort. românești din Ardeal și corespunzatoare vremurilor de azi fixând data serbării pentru zilele de 28 și 29 Iunie 1925.

Și am socotit că în primul rând se cuvine, ca la acea manifestație să contribuie toți foștii elevi ai acestor școale, rămași în viață.

In sensul acestor preocupări s'a hotărât:

1. Să se aranjeze o expoziție de lucrări literare și artistice de ale foștilor elevi și profesori ai școalelor.

2. Să se dea un festival numai cu concursul literar și artistic al foștilor elevi.

3. Să se publice un Anuar-Almanah festiv cu lucrări literare de ale foștilor elevi.

Pe lângă acestea școala vie de azi dorește, — și aceasta o considerăm ca o înaltă datorie morală —, ca toți foștii elevi rămași în viață să se întrenească pentru zilele de sărbătoare — 28 și 29 Iunie a. c. la a lor Alma-Mater, aici în Brașov, spre a-i aduce personal omagiile lor de iubire. Aceeași datorie e firesc, că o simțesc și foștii profesori, cări sunt azi în alte părți ale țării.

In numele corpului profesoral rog deci atât pe foști elevi, cât și pe foștii profesori ai școalelor noastre din Brașov să binevoiască și întocmă astfel afacerile, ca să-și poată împlini datoria aceasta. Si pentru că să ne putem îngriji de locuințe și rog să binevoiască a ne anunța venirea lor până în 1 Iunie a. c.

Mai rog pe foștii elevi și profesori ai școalelor noastre, cari au scris ori compus opere literare sau artistice, să binevoiască și trimite până în 1 Iunie, la adresa direcțiunii căte un exemplar din operele lor pentru expoziția luată în vedere.

Brașov, în 22 Aprilie 1925

Director: Dr. Iosif Blaga

NOTĂ: Toate ziarele române sunt rugate să reproducă această rugăre.

Adresa destinatarului:

Revista „COSINZEANA”

roagă pe abonații săi să-și achite abonamentul regulat, la începutul anului, deoarece numai aşa putem face față cheltuielilor de apariție, dacă ceitorii notri ne plătesc regulat costul revistei. Este de dorit, ca abonamentul să se plătească anticipat pe un an întreg, sau măcar pe jumătate de an și nimeni să nu lase să i se adune restante, deoarece ele sunt cele mai urgente obstacole ale publicațiilor, neplăcute și pentru revistă și pentru abonați.

IMPRIMATE DE ORICE NATURĂ

FURNIZEAZĂ

PROMPT

SINEFTIN

T

TIPOGRAFIA lui

Dr. S. BORNEMISA

CLUJ

PIATA CUZA

VODĂ No. 16

COMENZI

VENITE PRIN POSTĂ SE EXECUTĂ CU PRECĂDERE !!

PRODUSELE

FABRICEI DE BERE

CZELL

DIN

CLUJ

(MĂNĂSTUR)

BEREA ALBĂ

BEREA DIN MALT DUBLU

„URSUS”

și

„HERCULES”